

AXLOQIY QADRIYATLARNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyot yo'nalishining 1- bosqich talabasi

Ilhomova Nilufar

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Matematika va informatika yo'nalishining 3-bosqich talabasi

Tolipova Sabina

Annotatsiya: Falsafa o'tgan zamonda ham inson hayoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va hozirda uning qadimiyligi uning eskirib qolganini anglatmaydi. Har bir davrda falsafa yangi muammolar va yechimlarni kashf qiladi. Qadimdan zamondan sharq faylasuflari insonlarning e'tiqodi, axloqi, yashash tarziga katta e'ribor berganlar. Xususan Qur'oni karimda insonlarni barcha narsadan yerda yuradigan, suvda suzadigan jamiyki hayvonlardan mukammal va ongli qilib yaratdik deyilgan. Hatto bu haqda Navoiy o'zining „ Vaqfiya" asarida, Butun osmon va osmondagi, yerdagi eng yaxshi narsalar inson uchun, uning baxt-saodati uchun yaratilgan, bularning jami- inson uchun xizmat qilmog'i lozim" deganlar. Inson tabiatning yuksak mahsulidir. Shuning uchun insonni bitta fan o'rganishga qodir emas. Xususan odamning tanasini biologiya o'rgansa uning mohiyatini ochish, ichki dunyosi, odob-axloqi bilan falsafa fani shug'ullanadi.

Kalit so'zlar : Odam , inson , shaxs , jamiyat , madaniyat , axloq , ma'naviyat.

Kirish: Bu mavzu shuni yoritadiki har bir jamiyatning taraqqiyoti, insonlarning o'zaro munosabati va shaxsning hayotdagi pozitsiyasi axloqiy qadriyatlarga bevosita bog'liqdir. Axloqiy qadriyatlar inson tafakkuri, dunyoqarashi hamda xulq-atvorining shakllanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ular nafaqat shaxsiy hayotda, balki ijtimoiy munosabatlarda ham muvozanat va uyg'unlikni

ta'minlaydi. Insonning ma'naviy barkamollikka intilishi, ezgulik, adolat, halollik, vatanparvarlik kabi fazilatlarni qadrlashi ana shu axloqiy me'yorlar bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois axloqiy qadriyatlarning inson hayotidagi o'rnini o'rganish, ularning shaxs kamolotiga va jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini tahlil qilish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Insoniyat tarixi davomida axloqiy qadriyatlar jamiyat hayotining eng muhim poydevorlaridan biri bo'lib kelgan. Ular inson xulq-atvorining me'yorlarini belgilab, to'g'ri yo'lni ko'rsatadi, ezgulik va yovuzlik, adolat va adolatsizlik o'rtasidagi chegarani aniqlashga yordam beradi. Bugungi kunda ilm-fan, texnika va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan bir paytda, insonning ma'naviy-axloqiy dunyosini mustahkamlash masalasi yanada dolzarb tus olmoqda. Chunki texnik taraqqiyotdan farqli o'laroq, axloqiy qadriyatlar insoniyatning ma'naviy barkamolligini saqlab qolish va uni to'g'ri yo'nalishga boshqarish imkonini beradi.

Axloqiy qadriyatlar deganda, insonning ma'naviy-ruhiy olamini belgilovchi, uning xatti-harakatlari va qarorlariga yo'l-yo'riq beruvchi me'yorlar tizimi tushuniladi. Ular ezgulik, adolat, halollik, vijdon, mehr-shafqat, sabr, bag'rikenglik kabi insoniy fazilatlarni o'z ichiga oladi. Bu qadriyatlar shaxsni komillikka, jamiyatni esa barqarorlik va totuvlikka yetaklaydi.

Axloqiy qadriyatlarning shakllanishida oila, ta'lim muassasalari, ijtimoiy muhit, diniy va milliy an'analar muhim o'rin tutadi. Inson ilk tarbiyasini oilada oladi. Ota-onaning ibrati, muomalasi va hayotga munosabati farzandning axloqiy qarashlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktab va oliy ta'lim tizimida esa bu qadriyatlar ilmiy va nazariy asosda shakllantiriladi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar, xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar va diniy ta'limotlar ham axloqiy me'yorlarning barqarorligiga xizmat qiladi.

Inson hayotida axloqiy qadriyatlar yo'l ko'rsatuvchi ichki kompas vazifasini bajaradi. Ular orqali shaxs to'g'ri va noto'g'ri, yaxshilik va yomonlik, halollik va xiyonat kabi tushunchalarni ajrata oladi. Bunday qadriyatlar mavjud bo'lmagan

jamiyatda beqarorlik, ishonchsizlik va ma'naviy tanazzul yuzaga keladi. Aksincha, axloqiy tamoyillarga amal qiluvchi insonlar jamiyatda tinchlik, o'zaro hurmat va adolatni mustahkamlaydi.

Bugungi globallashuv davrida texnologik rivojlanish, iqtisodiy manfaatlar va shaxsiy erkinlik qadriyatlarining yangicha talqinini yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, ayrim hollarda an'anaviy axloqiy me'yorlarning qadrsizlanishiga ham sabab bo'lmoqda. Bunday sharoitda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq holda tarbiyalash, ularni axloqiy jihatdan barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazish dolzarb vazifadir.

Axloqiy qadriyatlarining inson hayotidagi o'rni shundaki, ular shaxsning faqat tashqi xatti-harakatini emas, balki ichki dunyosini, fikrlash tarzini va hayotga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Axloqan yetuk inson o'z manfaatini boshqalarning huquqi va erkinligi bilan muvofiqlashtiradi, jamiyatda tinchlik va adolatni qaror toptirishga hissa qo'shadi. Axloqiy qadriyatlar nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy taraqqiyot uchun ham muhimdir. Jamiyat a'zolari o'zaro ishonch, hurmat va adolat tamoyillariga amal qilsa, iqtisodiy va siyosiy barqarorlik ta'minlanadi. Korrupsiya, zo'ravonlik, befarqlik kabi salbiy hodisalar esa asosan axloqiy qadriyatlarining zaiflashuvi natijasida yuzaga keladi.

Har bir davr o'z qadriyatlarini yaratadi, biroq ularning ildizi doimiy — bu insoniylikdir. Shu sababdan milliy qadriyatlarni zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtirish, ularni yoshlar ongiga yangi shaklda singdirish zarur. Buning uchun ta'lim-tarbiyada, OAVda, oilada va jamoat hayotida axloqiy tarbiya masalasiga alohida e'tibor berilishi lozim.

Axloqiy qadriyatlar zamon bilan birga o'zgaradi. Bugungi globallashuv davrida inson erkinligi, tenglik, ekologik mas'uliyat, gender adolati kabi yangi axloqiy tushunchalar shakllanmoqda. Ammo ular ezgulik, adolat, halollik kabi abadiy qadriyatlarining o'rini bosa olmaydi. Asosiy vazifa — an'anaviy va zamonaviy qadriyatlarni uyg'unlashtirishdir.

Raqamli davr sharoitida axloqiy qadriyatlarning yangi o'lchamlari paydo bo'lmoqda. Masalan, internet madaniyati, axborotdan foydalanish mas'uliyati, shaxsiy hayot daxlsizligi kabi masalalar ham axloqiy mezonlarga tayanishni talab qiladi. Shu sababli raqamli savodxonlik bilan bir qatorda "raqamli axloq"ni shakllantirish ham zamon talabi bo'lib qolmoqda.

Xulosa: Axloqiy qadriyatlar inson hayotining ma'naviy negizi, jamiyat taraqqiyotining esa poydevori hisoblanadi. Har qanday insonning hayotdagi yo'li, qarashlari, qaror va xatti-harakatlari uning qanday qadriyatlarga tayanishiga bog'liq bo'ladi. Axloqiy me'yorlar shaxsni nafaqat ichki jihatdan tarbiyalaydi, balki uni jamiyatda hurmat qozonadigan, boshqalar uchun ibrat bo'ladigan darajaga yetkazadi. Inson o'z hayotini ezgulik, halollik, adolat, vijdon va mehr-shafqat tamoyillariga asoslagan taqdiridagina ma'naviy barkamollikka erishadi.

Shuningdek, axloqiy qadriyatlar jamiyatda tinchlik, barqarorlik va o'zaro ishonchni ta'minlovchi eng muhim omillardan biridir. Agar jamiyat a'zolari umumiy axloqiy mezonlarga amal qilsalar, bu o'zaro hurmat va hamjihatlikni kuchaytiradi, nizolar va adolatsizlikning oldini oladi. Aksincha, axloqiy qadriyatlar zaiflashgan muhitda befarqlik, manfaatparastlik va ijtimoiy ishonchsizlik kuchayadi. Shu sababli qadriyatlarni mustahkamlash — bu faqat tarbiya masalasi emas, balki millatning kelajagini ta'minlaydigan strategik vazifadir.

Bugungi globallashtirish va axborot asrida axloqiy qadriyatlarni asrab-avaylash yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Texnologiyalar hayotimizni osonlashtirayotgan bo'lsa-da, ular insoniylik, vijdon va mas'uliyat kabi qadriyatlarni o'rnini bosa olmaydi. Shu bois yoshlarni raqamli dunyoda ham axloqiy tamoyillar asosida yashashga o'rgatish, milliy qadriyatlarni zamonaviy talqin bilan uyg'unlashtirish davr talabi hisoblanadi.

Axloqiy qadriyatlar o'z ildizini xalqning tarixidan, madaniyatidan va diniy merosidan oladi. Ularni asrab-avaylash — bu ajdodlardan meros qolgan ma'naviy boylikni kelajak avlodga yetkazish demakdir. Shuning uchun har bir inson, har bir

oila, ta'lim muassasalari va butun jamiyat bu masalaga mas'uliyat bilan yondashmog'i lozim.

Xulosa qilib aytganda, axloqiy qadriyatlar insonni inson qiladigan, jamiyatni esa bir butun saqlab turadigan kuchdir. Ular yo'q joyda ma'naviyat ham, adolat ham, haqiqiy taraqqiyot ham bo'lishi mumkin emas. Shaxs o'z hayotini axloqiy qadriyatlarga tayanib qursa, jamiyat mustahkam, davlat esa farovon bo'ladi. Shu sababli har birimiz axloqiy qadriyatlarni nafaqat so'z bilan, balki kundalik hayotimizda amaliy tarzda namoyon etishimiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotla:

1. Jo'rayev M. *Axloqshunoslik asoslari*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2016.
2. G'ofurova N., Rasulov R. *Ma'naviyat asoslari*. – Toshkent: "Innovatsiya ziyo", 2020.
3. Jalolov X. *Inson va jamiyat: ma'naviyat va axloq masalalari*. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
4. Saidov A. *Axloqiy qadriyatlar va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni*. – "O'zbekiston falsafasi jurnali", №3, 2021.
5. *O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni*. – Toshkent, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning ma'naviy-ma'rifiy sohani rivojlantirishga oid nutqlari.
7. Axloqiy qadriyatlarning lingvokulturologik xususiyatlari. – *ResearchGate*, 2023
8. "Milliy va diniy qadriyatlarning inson tarbiyasidagi o'rni." – *CyberLeninka* ilmiy platformasi, 2022.
9. *Oyina.uz* sayti, "Axloqiy qadriyatlar va ularning inson hayotidagi ahamiyati" maqolasi, 2023-yil.